

Hoofdstuk 1

Breken, uitbreken en opbreken

Astrid!

De ochtend waarop Astrid naar Stockholm zou vertrekken, was de hele familie in rep en roer. Iedereen, behalve grootmoeder, die een rustig plekje had gevonden – het enige dat er op de hele boerderij in Näs bij Vimmerby te vinden leek. Ze zat stil in haar hoekje op de veranda en keek met half toegeknepen ogen geamuseerd naar alle activiteit, terwijl de zon over de rand van het bos probeerde te klimmen. Op het grote, aangeharkte erf dat omheind werd door iepen en volle, zomergroene appelbomen, holden de zusjes Ingegerd en Stina heen en weer. Hun vader liep verward het zoveelste rondje om de vlaggenstok.

Alles op zijn tijd, dacht grootmoeder; straks is het hier weer rustig.

Samuel August kon die dag niet zo ver vooruitdenken. Hij moest en zou ingrijpen als zijn oudste dochter naar de poel des verderfs in de grote stad dreigde te vertrekken. ‘Ninive, Gomorra, Sodom en Gomorra’, gromde hij met zijn brouwende – r.

‘Papa’, onderbrak Ingegerd hem, ‘waar is Astrid? Waar is ze toch? Ik loop haar al de hele ochtend te zoeken.’

Ingegerd was de jongste dochter in de familie, een kleine vindingrijke dondersteen die precies op haar oudere zussen leek. Ter ere van deze dag droeg ze een spierwit gesteven schort dat nog geen kans had gehad vies te worden.

‘Ik ook, ik zoek haar ook al een hele tijd’, klaagde Stina. Zij was al vijftien en probeerde zich vaak volwassener te gedragen dan haar jongere zus, maar vandaag was ze net zo’n spring in het veld als het tienjarige meisje.

De meisjes zochten hun oudste zus, een bijna volwassen jongedame die altijd haar eigen gang ging. Ze waren het erover eens dat Astrid zeker op een dag als deze niet de trein mocht missen. Papa, die een beetje verstrooid leek, dacht dat hij haar in de koeienweide had gezien. Stina had haar een paar uur geleden nog in de boomgaard gezien; hun broer Gunnar had haar in de stal gezien, terwijl Pelle – de knecht – geconcludeerd had dat Astrid al lang naar Stockholm vertrokken was.

‘Sukkel, ze gaat toch pas vandaag’, zei Ingegerd snibbig.

‘Meen je dat nou? Dat had ze dan wel even kunnen zeggen’, zei Pelle en mopperde iets over het hooi dat nu toch echt onmiddellijk van het land moest.

Niemand zag het, maar Astrid zat met haar hele achttienjarige lijf hoog tussen de bladeren bovenin de

top van de grootste iep en nam op haar eigen, speciale manier afscheid van de boerderij.

‘Dag kippen, dag varkens. Dag dikke grootmoeder, dag magere Pelle. Dag lieve mama, de liefste en slimste mama van de hele wereld. Dag lieve papa, ruwe bolster, blanke pit. Dag zusjes, lieve broer, bedankt voor alle heerlijke spelletjes...’ Astrid hield ervan de wereld vanuit dit perspectief te bekijken. Op de secretaresseopleiding in Stockholm zijn vast geen bomen waar je in kunt klimmen, dacht ze. Ze veegde een traan weg – ze moest zich groothouden – en sprong naar beneden, middenin de groep familieleden.

‘Eindelijk’, zei Ingegerd. ‘Weet je niet hoe een klok eruit ziet?’

‘Rond met allemaal tandwielletjes erin?’

De kleine Ingegerd probeerde te lachen, hoewel ze eigenlijk het liefste haar gezicht in Astrids jurk wilde verbergen en haar voor eeuwig bij zich houden. Astrid was er immers haar hele leven geweest.

De hele familie omhelsde Astrid tot zij er moe van werd.

‘Kom nou toch, aan jullie gedrag en zelfmedelijden te zien, lijkt het wel of ik jaren wegblijf’, merkte Astrid op.

‘Zo voelt in elk geval wel’, zuchtte Stina.

‘Dat wilde ik ook net zeggen’, zei Gunnar, die – ook al was hij de oudste van de kinderen, twintig en

zo sterk als een paard – er wel aan gewend was dat zijn zussen vaak zowel het eerste als het laatste woord hadden.

‘Ik voel me net als Jacob die zijn kinderen wegstuurt naar Egypte om voor de hongerende familie graan te kopen’, preekte Samuel August. Hij gebruikte graag min of meer bekende beelden uit de bijbel, voornamelijk om te laten zien hoe vroom hij was.

‘Misschien vind ik wel een leuk faraootje en neem hem mee’, plaagde Astrid en gaf hem een arm. Samen liepen ze de veranda op; Samuel August wilde in alle rust een paar minuten met zijn oogappel alleen zijn. Maar toen Astrid op de veranda haar grootmoeder op de bank zag zitten, wilde ze eerst iets ter afscheid tegen haar zeggen.

‘Grootmoeder, beloof me dat je goed voor iedereen zult zorgen als ik weg ben.’

‘Wat zeg je?’

‘Ik zeg...’

‘Ja, ik hoor je wel, maar ik kan mijn oren niet geloven. Nee hoor, ze kunnen allemaal heel goed voor zichzelf zorgen en ook voor mij. Voor dit ouwe wijfie.’

‘Lieve grootmoeder, zorg in ieder geval...’

‘Moet jij niet naar Stockholm?’ vroeg grootmoeder, die het antwoord donders goed wist maar er voor de goede vrede vaak een gewoonte van maakte te doen alsof ze een beetje in de war was.

Astrid wist wel beter.

‘Inderdaad, ik ga naar Stockholm. Kom nou, grootmoeder!’

Astrids moeder, Hanna, kwam het huis uitrennen met in haar hand de hoed en de mantel van het meisje en ze dwong Astrid bijna om ze aan te trekken.

‘Mama, waarom opeens zo’n haast?’ vroeg Astrid. Haar nieuwe marineblauwe hoed zat scheef en ze draaide en trok eraan tot hij goed op haar zojuist gewassen haar zat. Ze had nog steeds genoeg tijd voordat de trein zou gaan en het verwonderde haar dat haar moeder zo gejaagd deed. Normaal gesproken was Hanna kalm en bedaard, iemand die meestal rustig aandeed en toch al haar dagelijkse bezigheden – en vaak nog meer – afkreeg zonder zich te laten opjagen. Astrid beseftte hoezeer haar familie zich haar vertrek aantrok.

‘Liever iets te vroeg dan veel te laat’, vond Hanna. ‘En onthoud wat ik je heb gezegd over alle gevaren in die grote stad. Die vreselijke...’

‘...handel in blanke slavinnen. Jaha, ik weet het!’ zuchtte Astrid. Ze verdacht haar ouders ervan dat ze behoorlijk overdreven.

‘Daar is niets grappigs aan.’

‘Ik zal voorzichtig zijn, mama.’

‘Meer meisjes zoals jij zijn verkeerd terechtgekomen omdat ze veel te naïef waren, als je tenminste begrijpt wat ik bedoel.’

‘Ja, je weet wel dat ik je begrijp.’ De beide vrouwen wisselden een blik van verstandhouding zoals alleen mensen doen die elkaars geheimen kennen.

‘Vrouwengeklets’, mopperde Samuel August en hij probeerde opnieuw Astrid een moment voor zichzelf te krijgen, maar tot zijn verontwaardiging kwamen nu de andere kinderen als een troep ganzen aanlopen en onderbraken hem.

‘We willen met je mee naar het station’, kwam Ingegerd er tussendoor.

‘Wat lief’, antwoordde Astrid. En ze meende het. Juist vandaag wilde ze niets liever. Ze wilde het beeld van haar geliefde familie de hele reis op haar netvlies houden en nog lang daarna.

‘We hebben onze grootste, allerwitste zakdoeken meegenomen’, kwetterde Stina.

‘Zodat je ons nog heel lang op het station kunt zien zwaaien’, vervolgde Gunnar.

‘Ach lieverds, jullie maken me helemaal verdrietig!’ riep Astrid uit.

Ook Samuel August was verdrietig. Hij trok Astrid met zich mee, zodat de anderen niet konden zien dat zijn ooghoeken trilden. Er was iets dat hij wilde zeggen.

‘Zoals Mozes uit Egypte, zoals Abrahams intocht in Kanaän. Nee, sterker nog, je bent van plan om rechtstreeks naar Ninive te gaan. Je reinste Sodom en

Gomorra. Hoe kun je?’ Zo, nu had hij het eindelijk gezegd.

‘Maar papa, daar is die opleiding nou eenmaal!’ Astrid begreep dat dit niet het juiste moment was om er verder op in te gaan en kon onder het gesprek uitkomen door zich tot Pelle te richten. Die stond nog steeds op het erf alsof de oogst hem nu plotseling niets meer kon schelen. Pelle stak als afscheidsgroet zijn hand uit.

‘Als je eens wist hoeveel ik om je geef, Pelle!’

‘Hmpf.’ zei Pelle. ‘Als dat alles was, dan...’

‘Pelle, je hebt helemaal gelijk, het hooi moet inderdaad van het land’, zei Astrid en terwijl hij verdrietig naar de akker sjokte, wuifde ze hem na.

‘Die knechten van tegenwoordig’, mopperde Samuel August terwijl hij zijn hand in z’n vestzak stak en met zijn borst vooruit verder liep. ‘Heb ik trouwens ooit verteld over de tijd dat ik nog knecht was en...’

‘Jaha!’ riepen alle kinderen in koor. ‘Al honderden keren.’ Uiteraard werden Astrid en haar vader door het groepje kinderen op de hielen gezeten, alsof ze vastzaten aan een onzichtbaar touw.

‘Onzin’, vervolgde hij en hij liep samen met Astrid verder. ‘In die tijd had ik wat geld gespaard om een paar konijnen te kopen. Ik had zo’n moeite om ze op hun plaats te houden! Ze probeerden steeds weg te lopen.’

‘Aha, die ook al’, lachte Astrid.

‘Precies, en als ik het bij het rechte eind heb is op die manier...’

‘...de hele konijnenpopulatie van Småland ontstaan!’ riepen alle vier de kinderen tegelijk.

Samuel August schudde dreigend zijn vuist naar hen en ze deden alsof ze zijn waarschuwing serieus namen.

‘Astrid, als je de trein wilt halen, wordt het nu wel tijd om te gaan’, spoorde Hanna haar aan.

‘Ja, moeder, ik kom.’

‘We gaan allemaal mee, hoor’, riep Ingegerd. ‘En Astrid, je moet gauw schrijven of het een jongetje of een meisje is geworden, hoor. Ik hoop een meisje, maar het maakt ook niets uit als het een jongetje wordt. Ik zal evenveel van hem houden.’

‘Toe nou Ingegerd’, smeekte Hanna.

‘Waar heeft ze het over? Wat voor jongetje of meisje?’ vroeg Samuel August.

‘Ach niks, het kind kletst maar wat!’ Hanna stond midden op het erf, geschrokken, met de handen voor haar bleek geworden gezicht. Tussen de vingers door waren haar angstige ogen zichtbaar, maar Ingegerd merkte niets.

‘Ik klets niet zomaar wat! Papa weet toch wel dat Astrid in verwachting is!’

Hanna greep Ingegerd vast en legde een hand over haar mond; tegelijkertijd liet Samuel August Astrids arm

los en keek zijn oudste dochter met ongelovige blik aan.

‘Papa...’ Astrid had haar vader nog nooit eerder zo zien kijken.

‘Als Astrid met haar opleiding klaar is, gaat ze naar Kopenhagen om daar haar kindje te krijgen’, onthulde Ingegerd. Het was haar gelukt om onder haar moeders greep uit te komen.

‘Stil nou, Ingegerd’, smeekte Hanna wanhopig.

‘Dat weet iedereen toch?’

‘Ik wist het niet, eigenlijk’, mompelde Gunnar.

Astrid trok haar vader naar zich toe... Hij trok zijn hand weg. ‘Papa, we wilden het vertellen, maar...’

‘Ik begrijp het al, een vrouwensamenzwering!’

Astrid en Hanna ontkenden de beschuldiging allebei heftig en toen zij geen woorden meer konden vinden, schudden ze driftig hun hoofd.

Toch schulde er wel een kern van waarheid in zijn opmerking. Hanna had haar dochter willen beschermen. En Astrid haar vader.

‘En wanneer hadden jullie gedacht het aan die ouwe gek te vertellen?’ ging Samuel August verder.

Hanna begon. Voorzichtig.

‘We wisten wel hoe je het zou opnemen.’

‘Opnemen! Dit kan ik gewoon niet aan! Ik, pachter van de pastorie en koster, met hoog aanzien in de hele gemeente.’

‘Ja, juist daarom! Lieweling, we brengen het

natuurlijk niet naar buiten', fluisterde Hanna.

'Nee, en ook niet naar binnen als ik het goed begrijp', antwoordde Samuel August alsof dat het laatste was wat hij wilde zeggen. Hij wendde zich van Astrid en Hanna af en liet zijn schouders hangen.

'Papa, je moet het begrijpen', probeerde Astrid.

'Ik begrijp het volkomen. Je hebt dit gedaan om mij te beschamen! Kopenhagen nog wel, van alle duivelse plaatsen! De zonde is tot diep in mijn huis gedrongen. Leugen en bedrog. Maar nu niet meer. Het is afgelopen! Ik ben verraden, zoals de Here Jezus in Gethsemane verraden is. En juist door degene waar ik het meest in geloofde, mijn eigen vlees en bloed. De duivel heeft degene van wie ik het meeste houd, van me afgenomen!' Samuel August ging steeds harder praten en ten slotte sneed het geluid van zijn stem door merg en been:

'Maar hij mag je hebben! Weg! Mijn huis uit, Babylonische hoer!'

'Je maakt zeker een grapje', antwoordde Astrid koud.

'De dag des oordeels is niet om te lachen. Bereid je maar voor!'

'Maar papa!'

'Ik ben niet langer je vader. Vanaf nu is de duivel je vader. Vraag hem maar om je te beschermen, als je kunt. Over mijn drempel zal je in ieder geval nooit meer een voet zetten.'

Astrid deinsde achteruit. Nog nooit had ze uit haar vaders mond zulke harde woorden gehoord. Haar kleine zusjes jammerden, vooral Ingegerd, die opeens leek te begrijpen wat ze teweeg had gebracht.

‘Dit zal ik je moeilijk kunnen vergeven’, fluisterde Astrid.

‘Eruit!’

‘Je kunt me er niet uitgooien.’

‘O nee?’

‘Nee, want ik ga zelf al! Ik ga vrijwillig. Ik zou nooit mijn eigen familie in diskrediet willen brengen, dus daarom vertrek ik uit vrije wil. Heb je dat goed gehoord?’

Samuel August antwoordde niet.

‘Nou dag mama’, zei Astrid terwijl ze een klein kniebuiginkje maakte.

‘Je raakt haar niet aan, vrouw!’ bulderde Samuel August.

‘Ze is dan misschien niet langer jouw dochter, maar ze is in ieder geval nog wel de mijne’, sprak Hanna hem tegen en ze omhelsde Astrid lang en teder.